

Н.В. ПЛАХОТНЮК

Наталія Вікторівна Плахотнюк, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського національного торговельно-економічного університету

**УНІВЕРСАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ООН У СФЕРІ БОРТЬБИ
З ТОРГІВЛЕЮ ЖІНКАМИ ТА ДІТЬМИ**

У сучасну епоху торгівля людьми і, зокрема, дітьми стала глобальною проблемою для багатьох держав, незалежно від рівня їх розвитку. Як зазначила спеціальний доповідач ООН з проблеми торгівлі людьми Марія Грація Джаммаринаро на сесії Ради ООН з прав людини, «в нинішній час немає жодної країни чи регіону, які можна було б назвати вільними від торгівлі людьми...»¹. Торгівля людьми сьогодні, незважаючи на скоординовані зусилля міжнародного співтовариства, становить неабияку проблему, яка набула світового масштабу. Неможливо дати повну оцінку масштабів цього явища, однак за інформацією Виконавчого директора Управління ООН з наркотиків та злочинності Юрія Федотова торгівля людьми приносить організованій злочинності 32 млрд доларів прибутку щорічно².

Проблема торгівлі людьми, особливо дітьми, займає одне із найважливіших місць серед питань, обговорюваних на міжнародній арені. Міжнародні організації та уряди різних країн активно працюють над створенням програм, політики, нових законів та механізмів, спрямованих на протидію цьому явищу. Оскільки торгівля людьми має багатоплановий характер, відрізняється різноманітністю форм, для вирішення цієї проблеми недостатньо обмежуватися локальними й національними заходами. Необхідне об'єднання зусиль не лише внутрішньодержавних структур різних країн, а й координація дій усього світового співтовариства, для попередження і боротьби з наслідками торгівлі людьми важливе значення має міжнародне співробітництво. Таким чином, дана проблема актуальна з позицій дослідження взаємодії держав, правоохоронних органів та міжнародних організацій щодо протидії торгівлі людьми.

Досить детально проблема торгівлі людьми досліджується іноземними науковцями, серед яких праці Р. Рамфа, У. Зібера, П. ван Дюйна, В. Руджієро, В. Валкенбурга, Дж. Оккіпінті, Е. Ніснер, К. Джоунз-Паулі, Н. Гафізової та інших. Зокрема, проблемі торгівлі людьми, що пов'язана із захистом прав жінок, присвятили свої роботи Р. Кук, Н. Кауфман, Б. Елдер, Б. Плонг, Р. Грант, Л. Браун, К. Ньюленд. В українській правовій науці міжнародно-правові аспекти боротьби з торгівлею людьми як порушення прав людини досліджуються у роботах Г.Л. Кохан, Н.В. Плахотнюк та А.П. Шуміленка. Дослідженню торгівлі людьми з точки зору кримінального права та кримінології присвячені праці В.О. Іващенко, Н.С. Юзікової, В.А. Козака, А.М. Орлеана та Я.Г. Лизогуба.

Метою статті є дослідження особливостей діяльності ООН в сфері боротьби з торгівлею жінками та дітьми; аналіз ефективності її міжнародно-правової бази у зазначеній сфері.

Зважаючи на універсальний характер такої торгівлі, боротьба з цим ганебним явищем вимагає залучення універсальних механізмів, яким є Організація Об'єднаних Націй. Саме вона приділяє значну увагу даній проблемі та докладає чимало зусиль щодо координації та зміцнення співробітництва держав у боротьбі з цим злочином. У рамках ООН створена досить розвинута система міжнародних угод, в якій значна увага приділена питанням боротьби з торгівлею жінками та дітьми. Однак таке неприпустиме явище продовжує існувати, що загрожує правовим та моральним засадам сучасного суспільства. Адже злочинна торгівля є однією з галузей кримінального бізнесу, що розвивається дуже стрімкими темпами, і у цій індустрії домінують добре організовані кримінальні синдикати, а одержані прибутки використовуються для фінансування інших різновидів злочинної діяльності.

Не зважаючи на сформовану міжнародно-правову базу по боротьбі з торгівлею людьми, особливо жінками та дітьми, правоохоронними органами країн світу наприкінці ХХ ст. фіксувалося зростання відповідних злочинів. Однією з причин цього світове співтовариство називає відсутність універсального документа, який би охоплював всі аспекти боротьби з таким злочином. Одним із таких документів став прийнятий 15 листопада 2000 р. в Палермо (Італія) резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН **Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї**, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності³. У грудні цього ж року його підписали 124 держави світу. Цю подію можна вважати значним прогресом у боротьбі з торгівлею людьми. Світова спільнота без заперечень визнала особливу небезпеку злочинної торгівлі та неможливість боротьби з нею окремо в кожній країні.

Відповідно до ст. 2 Протоколу його цілями визначено:

- попередження торгівлі людьми і боротьба з нею, приділяючи особливу увагу жінкам та дітям;
- захист та допомога жертвам такої торгівлі при повній повазі їхніх прав людини;
- заохочення співробітництва між державами-учасницями в досягненні цих цілей.

Виходячи з цього, у ст. 3 (підпункт (а)) дається визначення торгівлі людьми, яка означає: *«вербування, перевезення, передачу, приховування або отримання людей, що здійснюються в цілях експлуатації, шляхом погрози силою або її застосування або інших форм примусу, шахрайства, обману, зловживання владою або вразливістю становища, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, підлегле становище або вилучення органів»*.

Отже, в новому визначенні передбачено всі сучасні форми рабства, поширені зараз. Пункт (b) ст. 3 передбачає, що згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію, про яку йдеться в підпункті (а) цієї ж статті, не береться до уваги, якщо був використаний будь-який із заходів впливу, вказаних в підпункті (а). Крім того, вербування, перевезення, передача, приховування або отримання дитини для цілей експлуатації вважаються «торгівлею людьми» навіть у випадку, якщо вони не пов'язані із застосуванням будь-якого із засобів впливу, зазначених вище.

Всі дії, передбачені ст. 3, вважаються злочинами, якщо вони вчиняються навмисно. А згідно зі ст. 5 кожної держава-учасниця бере на себе зобов'язання вжити такі законодавчі та інші заходи, необхідні для визнання цих дій в якості протиправних. Крім того, злочинами визнаються замах на торгівлю людьми, співучасть та організація інших осіб чи керівництво ними з метою вчинення злочину (ст. 5).

Протокол є дійсно універсальним міжнародним договором, який увібрав у себе все те позитивне, що протягом ХХ ст. було напрацьовано людством по боротьбі з цим одним із найбрутальніших та масових порушень прав та свобод людини. Протоколом було встановлено зобов'язання держав співпрацювати, оскільки це транснаціональний злочин і боротися з ним поодиночі неможливо. Діяльність ООН щодо запобігання торгівлі людьми є досить плідною, адже саме вона розробляє стандарти, єдині для всіх членів цієї організації.

Прийняття в 2000 р. двох протоколів до Конвенції про права дитини: Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії та Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах дає сьогодні змогу говорити про нормативно-правове охоплення всього спектру прав дитини – громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних⁴.

Будучи своєрідним «форумом» з реагування на глобальні виклики та проблеми, Генеральна Асамблея ООН щорічно дає можливість представникам держав-членів обговорювати доповіді Генерального секретаря, обмінюватися актуальною інформацією щодо проблеми торгівлі людьми, зокрема жінками та дітьми, і боротьбу з нею, викладати свої позиції, знайомитися з підходами партнерів, приймати резолюції, які носять морально-політичний характер і мають відповідний вплив на міжнародні відносини.

Генеральна Асамблея ООН займається формулюванням принципів, напрямів співпраці, які безпосередньо належать до протидії торгівлі людьми, а також стосується сфер, які зачіпають проблему торгівлі людьми – права людини, боротьба зі злочинністю, права дітей і т. д. Саме в рамках Генеральної Асамблеї ООН прийнято резолюції, спрямовані на протидію даному злочину: це резолюції щодо створення і зміцнення національного координаційного механізму для представлення доповідей про причини, фактори та тенденції, пов'язані з насильством щодо жінок та дітей та торгівлею ними (Резолюція 49/166, 1994 р.), Резолюція 55/67 (2000 р.), Резолюція 57/176 (2002 р.), Резолюція 59/166 (2004 р.); щодо розробки і прийняття законодавчих та інших заходів з протидії попиту на торгівлю людьми у всіх її формах (Резолюція 58/137, 2003 р.); щодо прийняття всіх можливих профілактичних заходів по ліквідації попиту на секс-туризм, особливо з використанням послуг дітей (Резолюція 61/144, 2006 р.); щодо встановлення глобального партнерства для боротьби з торгівлею людьми та іншими сучасними формами рабства з метою викорінення всіх сучасних форм рабства і торгівлі людьми, захисту жертв такої торгівлі і надання їм допомоги, а також щодо розробки стратегії або плану дій ООН із запобігання торгівлі людьми, притягнення до відповідальності осіб, які займаються торгівлею людьми, захисту жертв такої торгівлі і надання їм допомоги (Резолюція 61/180, 2006 р.) та ін⁵.

Не менш важливою є діяльність ще одного головного органу ООН – Ради Безпеки, адже саме вона займається проблемою торгівлі людьми в рамках захисту прав жінок та дітей у період збройних конфліктів, постконфліктних і надзвичайних ситуацій⁶. Оскільки миротворчі сили часто виявляють недостатню увагу до потреб жінок і дітей, забезпечуючи їх захист, а іноді не здатні вирішити проблеми сексуального насильства, тим самим підтримуючи атмосферу безкарності на територіях, що знаходяться під їх контролем, Рада Безпеки ООН прийняла ряд резолюцій, спрямованих на вирішення даного питання. Резолюція 1261 (1999 р.) закликає всі сторони в збройних конфліктах приймати спеціальні заходи щодо захисту дітей, зокрема дівчаток, від сексуальної наруги та інших форм насильства в ситуаціях збройного конфлікту, а також враховувати особливі потреби малолітніх дівчаток при наданні гуманітарної допомоги. Резолюція 1265 (1999 р.) містить вимогу щодо персоналу ООН, який бере участь в забезпеченні миру, про необхідність володіння ним відповідними знаннями з питань міжнародного гуманітарного права, в сфері права прав людини і права біженців, включаючи положення, що стосуються дітей та гендерної проблематики. Також 31 жовтня 2000 р. Рада Безпеки одностайно прийняла резолюцію 1325 (2000 р.), спрямовану на ліквідацію неадекватних і згубних наслідків збройного конфлікту на жінок і дітей⁷.

Зважаючи на тісний зв'язок торгівлі людьми, міграції та збройних конфліктів Радою Безпеки ООН наприкінці 2016 р. прийнята нова Резолюція 2331 «Підтримання міжнародного миру і безпеки», в якій зазначається, що діти-біженці, будучи особливо вразливою групою, можуть наражатися на особливо серйозну

небезпеку, зокрема стати жертвами торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту⁸. У своїх резолюціях Рада Безпеки закликає держави виявляти жертв торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту і надавати їм доступ до захисту і допомоги. Також Рада Безпеки вважає за необхідне залучати не лише структурні підрозділи ООН, які займаються питаннями торгівлі людьми, а й такі, до компетенції яких належать міграційні питання, питання біженців, дитинства, а саме Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), а також такі міжнародні організації, як Міжнародна організація з міграції (МОМ) та інші⁹.

Наряду з координацією боротьби з торгівлею людьми та виробленням загальної методології протидії, формуванням міжнародних стандартів, ООН також розробляє конкретні практичні рекомендації. Так, Управління ООН з наркотиків та злочинності підготувало декілька збірників методичних посібників по боротьбі з торгівлею людьми, які вміщують оцінку проблем та розробку стратегій; рекомендації з міжнародного співробітництва в сфері кримінального правосуддя; аналіз міжнародно-правової і національної законодавчої основи правоохоронної діяльності; рекомендації по виявленню жертв та засобів їх підтримки¹⁰.

25 березня 2007 р. ГА ООН розпочала Глобальну ініціативу ООН щодо боротьби з торгівлею людьми (UN.GIFT), яка колективно протидіє торгівлі людьми шляхом залучення партнерів у рамках ООН та ззовні.

13–15 лютого 2008 р. Управління ООН з наркотиків та злочинності разом з МОП, Управлінням Верховного комісара з прав людини, ЮНІСЕФ, ОБСЄ та МОМ організували як частину UN.GIFT Форум щодо торгівлі людьми, в якому взяли участь нові та існуючі партнери у боротьбі з торгівлею людьми: представники урядів, громадянського суспільства, приватного сектору, засобів масової інформації, мистецтва, профспілок, жінок-лідерів та представників молоді. Результатом Форуму стало підбиття підсумків роботи щодо обміну досвідом з найширшим колом учасників, а також висвітлення інноваційних підходів до боротьби з торгівлею людьми¹¹.

Документом, який координує світові зусилля, став *Глобальний план дій щодо боротьби з торгівлею людьми*, прийнятий резолюцією 64/293 Генеральної Асамблеї ООН 31 серпня 2010 року¹². План передбачає заходи щодо запобігання злочинів, захисту їх жертв, переслідування злочинців та зміцнення співпраці у сфері боротьби з торгівлею людьми. Генеральний секретар ООН підкреслив необхідність багатостороннього діалогу для викорінення цієї ганебної торгівлі. Крім того, метою прийняття Глобального плану є сприяння подальшому розширенню кола учасників Конвенції ООН проти транснаціональної злочинності та Протоколу про боротьбу з торгівлею людьми, яка доповнює Конвенцію, що має допомогти зробити ці важливі міжнародно-правові акти універсальними.

На виконання положень Глобального плану дій 4 листопада 2010 р. в Нью-Йорку було урочисто відкрито Цільовий фонд добровільних внесків для жертв торгівлі людьми, кошти якого будуть спрямовувати на надання допомоги людям, які постраждали від торгівлі людьми, забезпечення їх тимчасовим житлом, а також надання фінансового сприяння у поверненні на батьківщину.

27 вересня 2017 р. на нараді високого рівня Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерриш, оцінюючи Глобальний план дій по боротьбі з торгівлею людьми, заявив, що торгівля людьми здійснюється навколо нас у всьому світі. Виконавчий директор Управління ООН з наркотиків та злочинності Юрій Федотов наголосив на необхідності задіяння урядами всіх необхідних ресурсів для запровадження законів на практиці, підтримки жертв торгівлі людьми, навчання експертів та забезпечення міжвідомчого і міжнародного співробітництва.

Отже, можна зробити висновок, що таке ганебне явище, як торгівля людьми, яка має транснаціональний характер, продовжує існувати в суспільстві, адаптуючись до новітніх змін в системі міжнародних та національних заходів боротьби з нею. Для ефективного подолання цього явища необхідно удосконалити діяльність універсальних міжнародних механізмів і процедур. Організація Об'єднаних Націй, в рамках якої прийнято найновіші універсальні міжнародно-правові акти, а також створено інституційний механізм щодо моніторингу виконання державами своїх зобов'язань, почала вживати практичних заходів, спрямованих на подолання наслідків торгівлі людьми. Прийнятий нею Глобальний план дій та створений Цільовий фонд допомоги жертвам торгівлі людьми підтверджує, що універсальний міжнародний механізм ООН щодо протидії торгівлі людьми продовжує розвиватися та удосконалюватися. Глобальний план дій по боротьбі з торгівлею людьми, в якому викладено прагнення світу покласти край такій злочинній торгівлі, може бути реалізований лише за умови створення моделі співробітництва державних органів, громадських і міжнародних організацій. Для здійснення такої стратегії міжнародним співтовариством був розроблений принцип «п'яти Р»: Prevention, Protection, Prosecution, Punishment and Partnerships, що означає об'єднання в одну систему таких заходів, як профілактика чи попередження торгівлі людьми, захист жертв і свідків, переслідування злочинців, покарання і кримінальна відповідальність за протиправне діяння, пов'язане зі злочинною торгівлею, партнерство та співробітництво на всіх рівнях. Саме дії на випередження злочинних угруповань допоможуть міжнародній спільноті знищити це ганебне явище, оскільки нові технології, які застосовуються злочинними групами для сприяння торгівлі людьми, послаблюють можливості країн розслідувати подібні злочини.

¹ The UN news center. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/russian/news/> (accessed: 07.07.2015).

² Радио ООН. ООН учредила фонд для жертв торговли людьми. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unmultimedia.org/radio/russian/detail/75949.html>

³ Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_791

⁴ *Kabanov V.L.* The contribution of the Inter-American court of human rights in protecting the rights of children / V.L. Kabanov // Eurasian law journal. – 2015. – № 8 (87). – С. 38.

⁵ *Вечорко В.Ю.* Деятельность органов ООН в области противодействия торговле людьми / В.Ю. Вечорко : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elib.bs.by/bitstream/123456789/54400/1/Viachorka_8.pdf

⁶ *Осипова М.Н.* Новейшие документы ООН о торговле детьми в ситуации вынужденной миграции / М.Н. Осипова / Евразийский юридический портал. – 2017 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=5242:2017-04-13-06-44-08&catid=281:2014-02-18-05-06-17&Itemid=2

⁷ *Вечорко В.Ю.* Вказана праця.

⁸ Резолюция Совета Безопасности ООН 2331 от 20 декабря 2016 г. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/2331%282016%29>

⁹ *Осипова М.Н.* Вказана праця.

¹⁰ *Nigmatullin R.V.* The United Nations as coordinator of the efforts of the international community combating human trafficking / R.V. Nigmatullin // The perspective development of science and technology – 2011: materials of VII international scientific practical conference / ed. by S. Gorniak. 2011. Pshemysl, November 7–15. 2011. – С. 69–75.

¹¹ *Святун О.В.* Діяльність ООН щодо протидії сучасним формам рабства / О.В. Святун // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2011. – Вип. 96 (Ч. I). – С. 135.

¹² UN Doc. / A/RES/64/293.

Резюме

***Плахотнюк Н.В.* Універсальний механізм ООН в сфері боротьби з торгівлею жінками та дітьми.**

Стаття присвячена дослідженню діяльності ООН щодо боротьби з торгівлею жінками та дітьми. Проаналізовано сучасні тенденції розвитку міжнародно-правового регулювання протидії цій злочинній торгівлі та визначено перспективи розвитку універсального механізму ООН щодо попередження цього ганебного явища XXI століття.

Ключові слова: торгівля жінками та дітьми, універсальний механізм ООН, міжнародне співробітництво.

Резюме

***Плахотнюк Н.В.* Универсальный механизм ООН в сфере борьбы с торговлей женщинами и детьми.**

Статья посвящена исследованию деятельности ООН относительно борьбы с торговлей женщинами и детьми. Проанализированы современные тенденции развития международно-правового регулирования противодействия этой преступной торговле и определены перспективы развития универсального механизма ООН относительно предупреждения этого постыдного явления XXI столетия.

Ключевые слова: торговля женщинами и детьми, универсальный механизм ООН, международное сотрудничество.

Summary

***Plakhotniuk N.* UN universal mechanism of the suppression of trafficking in women and children.**

The article is dedicated to the study of the UN activities concerning the suppression of trafficking in women and children. The current trends in the development of international legal regulation of this criminal trade counteraction and determination of the development prospects of the UN universal mechanism for preventing this shameful phenomenon of the 21st century are being analyzed.

Key words: trafficking in women and children, UN universal mechanism, international cooperation.